

Особое внимание обращается на двойственность правового статуса осужденного, его нормативно-правовое регулирование, наличие возможности после отбывания наказания продолжения выполнения своих служебных обязанностей.

Определена специфика правового регулирования органа, обеспечивающего исполнения наказаний, связанных с изоляцией личности военнослужащего.

Предлагается авторское видение понятия «наказания, связанные с изоляцией личности военнослужащего».

Ключевые слова: наказания, связанные с изоляцией, военнослужащий, признаки, изоляция, правовой статус, судимость, Военная служба правопорядка.

Summary

Nikolaienko T. Notion, indicators of punishments related to isolation of military.

The article deals with the notion and the essence of punishments related to isolation of military. The author has defined special indicators of punishments related to isolation of military.

The specific character of the military isolation as the indicators of punishments related to isolation of military, his security, term of imprisonment, criminal record has been analyzed.

Special attention has been paid to the convicted legal status ambiguity, its standard regulation, potential opportunity to continue performing duties after enduring the punishment.

The specific character of the standard regulation of the body ensuring punishments related to isolation of military execution has been defined.

The author has suggested her own vision of 'the punishments related to isolation of military' notion.

Key words: related to isolation punishments, military, indicator, isolation, security, legal status, criminal record, Military Public Order Service.

УДК 343.2 (477)

О. А. ЧУВАКОВ

Олег Анатолійович Чуваков, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИДОВИХ ОБ'ЄКТІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Встановлення видових об'єктів злочинів, розміщених у Розділі I Кримінального кодексу (далі – КК) України, безпосередньо пов'язано з вирішенням різних проблем. Оскільки такі елементи розглянутих злочинів, як об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона чи суб'єкт, безпосередньо знаходять свій прояв в ознаках суспільно небезпечного діяння, об'єкт таких злочинів виявляється в більшості випадків не відокремлено, не ізольовано від інших елементів, а в процесі детального аналізу таких ознак у їх безпосередньому прояві. Подібні складності у визначенні об'єкта посягання досліджуваних діянь пояснюються відсутністю однакового розуміння в теорії кримінального права характеристики видових об'єктів низки діянь, закріплених Розділом I КК України.

Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає об'єкти, які таким нормативним приписом узяті під свою охорону. До таких об'єктів належать: людина і громадянин, суспільство і держава. Отже, захищаючи інтереси людини і громадянина, національна безпека бере під свою охорону їхні конституційні права і свободи (п. 1 ст. 3). Захищаючи інтереси суспільства, національна безпека має на увазі захист його духовних, морально-етичних, культурних, історичних, інтелектуальних і матеріальних цінностей, інформаційне і навколишнє природне середовище та природні ресурси (п. 2 ст. 3), а захищаючи інтереси держави (п. 3 ст. 3 Закону), національна безпека бере під свою охорону її конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність.

При цьому в п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону «Основні напрями державної політики з питань національної безпеки» йдеться про те, що з урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, запобіганні та нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці.

Відповідно законодавець залежно від внутрішніх чи зовнішніх джерел небезпеки використовує значення пов'язування «зовнішні-внутрішні» загрози в контексті з реальною чи потенційною загрозою елементам безпеки держави: конституційному ладу, суверенітету, територіальній цілісності чи недоторканності (п. 3 ст. 3 Закону)¹.

На підтвердження розглянутого положення дуже корисним є формулювання національної безпеки, що його запропонували О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань і М. І. Панов. Так, відповідно до думки дослідників, під національною безпекою варто розуміти стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, людства в цілому від внутрішніх і зовнішніх загроз².

Отже, в об'єктивній дійсності джерела загроз можуть бути сконцентровані як усередині держави (вчинення нелегітимної зміни влади – державного перевороту), так і за її межами (фотозйомка військових об'єктів за допомогою космічного супутника іноземної держави). Означена обставина вказує на те, що наявність таких різнобічних джерел загроз тим чи іншим способом, тією чи іншою мірою може вплинути в остаточному підсумку на заподіяння збитку державі й, відповідно, перебуватиме в безпосередньому зв'язку із заподіянням такого збитку національним інтересам.

У даному разі законодавець, визнаючи наявність внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці в цілому, побічно чи навіть безпосередньо припускає захист національної безпеки як усередині самої держави, так і за її межами, тобто йдеться про внутрішню і зовнішню безпеку держави.

Таким чином, як правило, загроза, що існує в зовнішній безпеці, здатна посягати одночасно і на внутрішню безпеку, також як і внутрішня загроза може призвести до ослаблення зовнішньої безпеки. Відповідно розподіл на такі види безпеки, безумовно, є дуже і дуже умовним.

Отже, припустимо: якщо в діях винної особи, які характеризуються ознаками злочинів, передбачених ст.ст. 111 чи 114 КК, буде встановлено заподіяння збитку тільки внутрішній безпеці, а зовнішня безпека при цьому не постраждає, то така особа не мусить відповідати за вчинений злочин?!

І навпаки, важко уявити, що подібний збиток може бути заподіяний виключно тільки зовнішній безпеці. Незважаючи на те що видовим об'єктом таких злочинів, як зазначалося вище, є зовнішня безпека, такими діями одночасно може бути заподіяний збиток і внутрішній безпеці. Так, наприклад, громадянин України, здійснюючи збір і передачу секретної інформації іноземному громадянину, своїми діями може заподіяти шкоду не тільки зовнішній, а й внутрішній безпеці.

Тому корисною є позиція, яку обстоює А. А. Ігнат'єв. Так, відповідно до тверджень дослідника, доцільно не вказувати на те, що ворожа діяльність, яку здійснив адресат зради, спрямована на шкоду зовнішній безпеці держави. А якщо вона вчиняється на шкоду внутрішній безпеці (наприклад, усунення неугодних державних діячів)? Отже, не буде зради з боку громадянина, котрий виконував завдання іноземних організацій?!³

У даному разі необхідно звернути увагу на таке. Якщо винна особа посягала на зазначених діячів не за завданням представників іноземних організацій (тобто, загроза б не мала іноземного адресата), а відокремлено (без зв'язку з іноземними представниками), то такі дії треба кваліфікувати за ст. 112 КК. У даному разі має місце злочин, що посягає на внутрішню безпеку держави.

Однак якщо громадянин України вчинив замах на державного діяча за завданням іноземної організації, то йдеться про посягання на суверенітет держави – один із елементів зовнішньої безпеки України. При цьому загроза виходила ззовні (завдання здійснював іноземний адресат), де громадянин України діяв на виконання отриманого завдання (мав місце зв'язок з іноземним адресатом). У такому разі дії громадянина України підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ст. 111 КК (державна зрада у формі надання допомоги в проведенні підривної діяльності проти України) і ст. 112 КК.

Чи якщо ж посягання на життя державного діяча вчинить іноземний найманець, то це не означає, що такий злочин посягає тільки на внутрішню безпеку, з огляду на ту обставину, що загроза в такому разі виникла ззовні.

Отже, розглянуті положення Закону свідчать про те, що загрози можуть виходити як ззовні, так і виникати всередині держави, а національна безпека – єдина і неподільна. Тому для законодавця не має особливого значення, які види безпеки держави піддаються більшій небезпеці: внутрішня чи зовнішня, – головне тут те, що основній небезпеці піддаються її фундаментальні інтереси.

Така обставина також дає можливість у певному сенсі встановити коло елементів, що сприяють пізнанню природи, структури безпеки держави як об'єкта національної безпеки. Так, наприклад, якби безпеку держави можливо було б зобразити структурно, то вона мала би такий вигляд: по вертикалі розташовувалися б її елементи (безпека конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності), а по горизонталі відповідно були б розташовані її внутрішня і зовнішня безпека як різновекторні, але при цьому однорівневі об'єкти кримінально-правової охорони⁴.

Отже, Закон «Про основи національної безпеки», не використовуючи терміни «внутрішня» – «зовнішня» безпека, визначає сутність діяльності держави із запобігання та нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз, указуючи на наявність протилежних боків того самого явища, тим самим доводячи взаємозв'язок і єдність як внутрішньої, так і зовнішньої безпеки як різних аспектів єдиної сфери – сфери національної безпеки.

Така обставина вимагає проведення більш глибокого теоретичного аналізу елементів, що становлять такі поняття, як «зовнішня» і «внутрішня» безпека держави.

Дуже логічно, що докладний опис таких термінів, як «внутрішня» і «зовнішня» безпека в Законі «Про основи національної безпеки», дав змогу усунути всі сумніви в частині існуючих наукових дискусій про розглянуті поняття. Хоч такий стан речей, як нам здається, не задовільний ні для теорії, ані для практичної сфери діяльності.

Що стосується поняття зовнішньої безпеки, то наука кримінального права не дає однакового її розуміння як суспільних відносин або правоохоронюваних інтересів, яким може бути заподіяна шкода внаслідок учинення, наприклад, державної зради чи шпигунства. Так само відсутнє будь-яке визначення внутрішньої безпеки держави. Проте більшість дослідників уважають, що державна зрада і шпигунство є посяганнями проти зовнішньої безпеки держави. Причому український законодавець термін «зовнішня безпека» в диспозиції даних статей не використовує, але вказує на те, що державна зрада – це діяння, що посягає на сувере-

нітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, державну, економічну чи інформаційну безпеку України. Однак можна припустити, що зазначені елементи можуть бути складовими не тільки зовнішньої безпеки, але й внутрішньої безпеки в тому числі.

Таким чином, для встановлення сутності поняття зовнішньої безпеки виникає необхідність у дослідженні низки авторитетних думок у частині вирішення існуючих суперечностей.

Так, наприклад, В. Я. Тацій під зовнішньою безпекою держави розуміє її суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, державну, економічну чи інформаційну безпеку⁵.

В. В. Сверчков вважає, що зовнішня безпека держави – це суверенітет, територіальна недоторканність і обороноздатність країни⁶.

П. С. Матишевський убагає основними складовими зовнішньої безпеки держави її суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність або державну безпеку⁷.

На думку О. І. Рарога, зовнішня безпека – це стан захищеності суверенітету, територіальній цілісності й обороноздатності держави від зовнішнього ворожого впливу⁸.

Відповідно до думки А. Є. Беляєва, зовнішня безпека – це стан захищеності конституційного ладу, суверенітету, цілісності й недоторканності території, обороноздатності та інших життєво важливих інтересів держави від зовнішніх загроз⁹.

Зовнішню безпеку України, відповідно до суджень С. С. Яценка, становлять її суверенітет, територіальна недоторканність, обороноздатність або державна економічна чи інформаційна безпека¹⁰.

В. М. Лебедева включає в дане поняття суверенітет держави, недоторканність її території й обороноздатність¹¹.

С. В. Дьяков вважає, що при заподіянні збитку зовнішній безпеці дії винного створюють загрозу суверенітету, територіальній недоторканності, державній безпеці й обороноздатності держави¹².

В. А. Ліпкан розглядає зовнішню безпеку держави як невід'ємну частину державної безпеки, що становлять суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність, обороноздатність держави¹³.

А. А. Ігнат'єв і О. П. Кузнецов до основних складових зовнішньої безпеки вважають належними: а) суверенітет; б) територіальну недоторканність; в) обороноздатність^{14,15}.

Ю. О. Шумілов пише про те, що зовнішня безпека складається з: а) суверенітету; б) цілісності території; в) недоторканності території; г) оборони країни¹⁶.

А. В. Наумов у зміст зовнішньої безпеки включає: а) конституційний лад; б) суверенітет; в) обороноздатність; г) територіальну недоторканність¹⁷. З цього випливає, що зазначені автори в зміст поняття «зовнішня безпека» також включають і такий об'єкт охорони, як обороноздатність.

На підтвердження свого погляду А. В. Наумов указує на те, що оскільки обороноздатність є одним із основних об'єктів безпеки, то стан її захищеності також має входити в поняття безпеки¹⁸. Однак відповідно до положень того самого Закону «Про основи національної безпеки» обороноздатність таким об'єктом не є.

Існують і іншого роду формулювання. Так, Г. Г. Криволапов стверджує, що зовнішня безпека – це стан захищеності особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз¹⁹.

Розгорнуте визначення зовнішньої безпеки пропонує О. С. Горелик, під якою розуміє «стан захищеності від посягань на суверенітет і територіальну недоторканність з боку інших держав чи громадян, які надають їм допомогу»²⁰.

Досить докладне, хоч і перенасичене визначення зовнішньої безпеки, дає В. М. Рябчук: «Під зовнішньою безпекою... варто розуміти підсистему, що обумовлена змінами обстановки всередині країни і на міжнародній арені та постійно розвивається, яка забезпечує стан такої захищеності від вихідних ззовні посягань на життєво важливі інтереси держави в політичній, економічній, соціальній, воєнній, інформаційній, екологічній і інших сферах, а також від зовнішніх загроз цим інтересам, що характеризується відсутністю неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю заподіяння збитку зазначеним інтересам»²¹.

Як раніше вже підкреслювалося, іншим видовим об'єктом розглянутих злочинів є «внутрішня безпека» держави. Дане поняття, також як і поняття «зовнішня безпека», не знаходить свого однакового розуміння в науці кримінального права як суспільні відносини, яким може бути заподіяна шкода відповідними суспільно небезпечними діями.

Слід зазначити, що дане поняття у вітчизняній науці кримінального права подано набагато стисліше, ніж поняття «зовнішня» безпека.

Так, подібну спробу зробив П. С. Матишевський у процесі формулювання безпосереднього об'єкта ст. 56¹ КК (ст. 109 чинного КК), де внутрішню безпеку він розглядав у двох її сферах: у сфері функціонування конституційного ладу й у сфері діяльності державної влади. При встановленні безпосереднього об'єкта державної зради – ст. 56 КК (ст. 111 чинного КК) – зазначений автор розглядає його у двох аспектах: зовнішньої і внутрішньої безпеки, де під внутрішньою безпекою вчений розуміє систему заходів, спрямованих на охорону державних інтересів у суспільно-політичній і економічній сферах²².

Не менш цікавою і корисною є позиція П. С. Матишевського при формулюванні об'єкта диверсії – ст. 60 КК (ст. 113 чинного КК України), де об'єктом є також внутрішня безпека держави, що полягає в безпеці життя і здоров'я громадян, у безпеці державних комунікацій, промислового потенціалу, а також у безпеці тваринного і рослинного світу²³.

В. Я. Тацій під внутрішньою безпекою має на увазі захист конституційного ладу і державної влади в державі²⁴.

Трохи іншою є позиція С. О. Воронцова, відповідно до якої внутрішня безпека – це стан захищеності від негативних соціальних процесів, сил і явищ, що створюють небезпеку для функціонування державної влади, гармонічного розвитку суспільства, самореалізації особистості, екології²⁵.

Автори коментарю за редакцією В. В. Сташиса і В. Я. Тація при формулюванні безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 109 КК, під внутрішньою безпекою України мають на увазі конституційний порядок і державну владу²⁶.

Ю. В. Нікітін вважає, що внутрішню безпеку суспільства потрібно розглядати як сукупність достатніх факторів, які забезпечують необхідні умови для існування і розвитку людини, суспільства й держави України, цілеспрямований розвиток і збереження його фундаментальних цінностей та традицій, здатність ефективно протистояти будь-яким внутрішнім та зовнішнім загрозам, керуючись і забезпечуючи національні інтереси у всезагальній національній безпеці²⁷.

На думку В. А. Ліпкана, внутрішня безпека може являти собою систему заходів, спрямованих на охорону економічної й інформаційної сфери²⁸.

Дуже цікавим є формулювання внутрішньої безпеки, яке надали О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань і М. І. Панов, котрі розглядають її в контексті з політичною безпекою. Так, відповідно до формулювання зазначених дослідників, внутрішня політична безпека держави – це такий стан її політичної системи, який гарантує стабільний розвиток суспільства, відображає інтереси всіх його соціальних груп, сприяє консолідації нації і дає змогу ефективно розв'язувати завдання економічного, соціального і культурного розвитку²⁹.

Не менш цікавою є позиція законодавця США, котрий після подій 11 вересня 2001 р. вперше трактує поняття «внутрішня безпека» як узгоджені національні зусилля із запобігання терористичним діям на території Сполучених Штатів із зниження вразливості Америки від тероризму, з мінімізації збитку і ліквідації наслідків можливих терактів³⁰.

Незважаючи на подібну розмаїтість формулювань внутрішньої безпеки, більшість дослідників – представників зазначених наукових поглядів – унаслідок різних причин, також як і в разі з формулюванням зовнішньої безпеки, утримуються від аргументації своїх припущень. Можливо, це пов'язано з тим, що подібні аргументації розглядалися поза сферою законодавчого розуміння таких положень (наприклад, положень Закону «Про основи національної безпеки України»), що визначає конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність держави вичерпними об'єктами охорони, що характеризують зміст діяльності із забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки держави).

Саме дослідження сутності «зовнішньої» чи «внутрішньої» безпеки в контексті з чинним законодавством, як складовими єдиного родового поняття – національна безпека (відповідно до визначення, яке надав законодавець), дає змогу, на нашу думку, припустити, що *зовнішня безпека* – це стан захищеності конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності державних кордонів України від зовнішніх загроз. Отже, *внутрішня безпека* – це стан захищеності конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності державних кордонів України від внутрішніх загроз.

У кожному конкретному разі перераховані елементи такої охорони (конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність) є основними відповідно до тексту Закону «Про основи національної безпеки України», оскільки перебувають на одному рівні й зазначаються в порядку перерахування. Тому при кваліфікації, наприклад, державної зради як злочину проти зовнішньої безпеки в усіх випадках необхідно встановити, що вона була спрямована на заподіяння збитку або конституційному ладу, або суверенітету, або територіальній цілісності й недоторканності державних кордонів України чи ж на будь-яке сполучення таких об'єктів.

Надані положення дають підставу вважати, що відсутність однакового тлумачення понять «зовнішня» і «внутрішня» безпека не сприяє встановленню сутності елементів, зазначених у Законі «Про основи національної безпеки України», що може призвести до дезорієнтації практичних працівників, спрямувавши їхні зусилля на пошук непотрібних доказів. Так, наприклад, злочин, який вони кваліфікували як шпигунство, заподіяв шкоду не конституційному ладу, суверенітету, територіальній цілісності чи недоторканності, а політичній або економічній безпеці чи обороноздатності України. Така обставина може викликати розширювальне тлумачення безпосереднього об'єкта такого злочину, що, у свою чергу, зумовить розширення і самого обсягу даного складу злочину.

Таким чином, зазначене положення дає можливість підкреслити, що елементи, які законодавець виклав у Законі, є достатніми для повного та всебічного розуміння зовнішньої і внутрішньої безпеки держави як видових об'єктів злочинів проти основ національної безпеки України. Отже, конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність є не тільки основними елементами, що становлять поняття «національна безпека», а, відповідно, можуть розглядатися як основні елементи понять «зовнішня» і «внутрішня» безпека в цілому.

¹ Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

² Данільян О. Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації : навч. посіб. / О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань, М. І. Панов. – Х. : Фоліо, 2002. – С. 9.

³ Игнатьев А. А. Статьи 275 и 276 УК РФ нуждаются в совершенствовании / А. А. Игнатьев // Уголовное право. – М. : Интел-Синтез, 2002. – № 1. – С. 16–17.

- ⁴ Чуваков О. А. К вопросу о видах преступлений против основ национальной безопасности Украины / О. А. Чуваков // Часопис Київського ун-ту права. – 2015. – № 3. – С. 306.
- ⁵ Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. В. Сташис [та ін.] ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. ; Х. : Юрінком Інтер : Право, 2001. – С. 22.
- ⁶ Сверчков В. В. Уголовное право: Особенная часть : краткий курс лекций / В. В. Сверчков. – М. : Юриздзат, 2004. – С. 250.
- ⁷ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : спец. вип. / П. П. Андрушко, М. Й. Коржанський, П. С. Матишевський [та ін.] ; наук. ред. С. С. Яценко. – К. : Юрінком Інтер, 1994. – С. 190.
- ⁸ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Ю. В. Грачев, Л. Д. Ермакова [и др.] ; отв. ред. А. И. Рарог. – М. : Проспект, 2004. – С. 475.
- ⁹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Х. М. Ахметшин, А. Е. Беляев, Г. Н. Борзенков [и др.] ; отв. ред. В. И. Радченко ; науч. ред. А. С. Михлин. – М. : Спарк, 2000. – С. 660.
- ¹⁰ Ліпкан В. А. Національна безпека України: кримінально-правова охорона : навч. посіб. / В. А. Ліпкан, І. В. Діордіца. – К. : КНТ, 2007. – С. 109.
- ¹¹ Уголовный кодекс Российской Федерации : науч.-практ. комм. / отв. ред. В. М. Лебедев. – М. : Юрид. лит., 1998. – С. 590.
- ¹² Дьяков С. В. Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства: уголовно-правовое и криминологическое исследование / С. В. Дьяков. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2009. – С. 36.
- ¹³ Ліпкан В. А. Національна безпека України: кримінально-правова охорона : навч. посіб. / В. А. Ліпкан, І. В. Діордіца. – К. : КНТ, 2007. – С. 111.
- ¹⁴ Игнатъев А. Серьезная угроза безопасности государства / А. Игнатъев // Человек и закон. – 2001. – № 7. – С. 40.
- ¹⁵ Кузнецов А. П. Преступления против государственной власти: Комментарии к разделу X Уголовного кодекса РФ / А. П. Кузнецов. – М. : Рос. акад. юрид. наук : Вектор-ТиС, 2005. – С. 27.
- ¹⁶ Правовое регулирование деятельности федеральной службы безопасности по обеспечению национальной безопасности Российской Федерации : науч.-практ. комм. / под общ. ред. В. Н. Ушакова ; науч. ред. И. Л. Трунов ; предисл. Н. П. Патрушевой. – М. : Эксмо, 2006. – С. 536.
- ¹⁷ Уголовное право: Общая часть : учеб. / под ред. А. И. Рарога, А. И. Чучаева. – 2-е изд., перераб. – М. : Юрид. фирма «КОНТРАКТ»-ИНФРА, 2008. – С. 337.
- ¹⁸ Уголовное право: Особенная часть : учеб. / под ред. А. И. Рарога. – М. : Ин-т междунар. права и экономики : Триада, Лтд, 1996. – С. 328.
- ¹⁹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / А. В. Арндаренко, Н. Н. Афанасьев, В. Е. Батюкова [и др.]. – М. : Проспект, 1997. – С. 603.
- ²⁰ Преступления и наказания в Российской Федерации : Популярный комментарий к Уголовному кодексу РФ / Б. В. Волженкин, А. С. Горелик, Э. Н. Жевлаков [и др.] ; отв. ред. А. Л. Цветинович, А. С. Горелик. – М. : БЕК, 1997. – С. 121.
- ²¹ Дьяков С. В. Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства: уголовно-правовое и криминологическое исследование / С. В. Дьяков. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2009. – С. 37.
- ²² Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : спец. вип. / П. П. Андрушко, М. Й. Коржанський, П. С. Матишевський [та ін.] ; наук. ред. С. С. Яценко. – К. : Юрінком Інтер, 1994. – С. 190.
- ²³ Там само. – С. 199.
- ²⁴ Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. В. Сташис [та ін.] / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. ; Х. : Юрінком Інтер : Право, 2001. – С. 20.
- ²⁵ Дьяков С. В. Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства: уголовно-правовое и криминологическое исследование / С. В. Дьяков. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2009. – С. 65.
- ²⁶ Кримінальний кодекс України : наук.-практ. ком. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Видав. Дім «Ін Юре», 2003. – С. 325.
- ²⁷ Нікітін Ю. В. Протидія злочинності в системі забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства : моногр. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2009. – С. 29.
- ²⁸ Ліпкан В. А. Національна безпека України: кримінально-правова охорона : навч. посіб. / В. А. Ліпкан, І. В. Діордіца. – К. : КНТ, 2007. – С. 111.
- ²⁹ Данільян О. Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації : навч. посіб. / О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань, М. І. Панов. – Х. : Фоліо, 2002. – С. 23.
- ³⁰ National Strategy for Homeland Security. Juli 2002. – P. 2.

Резюме

Чуваков О. А. Деякі питання щодо видових об'єктів злочинів проти основ національної безпеки України.

У статті досліджується проблема встановлення видових об'єктів злочинів проти основ національної безпеки України в контексті з чинним кримінальним законодавством і з урахуванням положень Закону України «Про основи національної безпеки України». Вивчається роль видового об'єкта в диференціації таких злочинів. Аналізуються авторитетні думки відомих дослідників в частині поділу таких злочинів на окремі види.

Ключові слова: видовий об'єкт, внутрішня безпека, зовнішня безпека, джерела загроз, національна безпека, злочини, класифікація.

Резюме

Чуваков О. А. Некоторые вопросы видовых объектов преступлений против основ национальной безопасности Украины.

В статье исследуется проблема установления видовых объектов преступлений против основ национальной безопасности Украины в контексте с действующим уголовным законодательством и с учетом положений Закона Украины «Об основах национальной безопасности Украины». Изучается роль видового объекта в дифференциации таких преступлений. Анализируются авторитетные мнения известных исследователей в части деления таких преступлений на отдельные виды.

Ключевые слова: видовой объект, внутренняя безопасность, внешняя безопасность, источники угроз, национальная безопасность, преступления, классификация.

Summary

Chuvakov O. Some issues of specific objects of crimes against the bases of national security of Ukraine.

The article explores the problem of establishing specific objects of crimes against the bases of national security of Ukraine in the context of the current criminal legislation and taking into account the provisions of the Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine". The role of the species object in the differentiation of such crimes is studied. Analyzed authoritative opinions of famous researchers in the division of such crimes into separate species.

Key words: species object, internal security, external security, sources of threats, national security, crimes, classification.

УДК 343.9.018

Р. А. ЗАПОРОЖЕЦЬ

Руслана Андріївна Запорожець, аспірант Національної академії внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ШАХРАЙСТВ У СФЕРІ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ

Відповідно до Конституції України перед державою стоїть завдання із забезпечення громадської безпеки суспільства, належного правопорядку, гарантованого захисту правовими засобами конституційних прав та інтересів громадян, державних організацій та установ, громадських формувань, усіх приватних структур¹. Серйозну загрозу для розвитку держави створює злочинність як негативне явище, що складається із сукупності передбачених кримінальними законами вчинків, здійснених на тій чи іншій території протягом певного часу². Проблема протидії злочинності посідає особливе місце у становленні правової держави, створення якої неможливе без забезпечення активної наступальної протидії злочинності та досягнення уповільнення темпів її зростання на основі чітко визначених пріоритетів, поступового нарощування зусиль держави і громадськості, вдосконалення законодавства, організації засобів і методів запобігання й розкриття злочинів³. А тому одним із найважливіших її обов'язків є захист особи від протиправних посягань. Водночас розв'язання пов'язаних із цим завдань не зводиться виключно до дій, спрямованих на знешкодження злочинців і зниження рівня злочинності. Реалізація вказаного неможлива без цілеспрямованої роботи з метою впливу на різні об'єктивні й суб'єктивні обставини, які так чи інакше зумовлюють вчинення злочинів, тобто кропіткою діяльності держави щодо упередження порушень й обмежень прав і свобод людини, розробки системи випереджаючої протидії та забезпечення безпеки.

Питанням протидії злочинності, у тому числі й запобігання злочинам у системі протидії злочинності, присвячені роботи Г. А. Аванесова, А. І. Алексєєва, Ю. М. Антоняна, О. М. Бандурки, С. С. Галахова, В. В. Голіни, В. О. Глушкова, Л. М. Давиденка, І. М. Даньшина, О. М. Джужи, Е. А. Дідоренка, А. І. Долгової, А. Е. Жалінського, А. П. Закалюка, О. Г. Кальмана, І. І. Карпеця, Я. Ю. Кондратьєва, Н. Ф. Кузнєцової, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, А. Г. Лекаря, В. В. Лунєєва, С. Г. Міщенко, П. П. Михайленка, В. С. Овчинського, С. С. Овчинського, О. М. Яковлева та ін. Однак, разом із тим, комплексний аналіз попередження шахрайства в сфері іпотечного кредитування у вітчизняній кримінологічній літературі не проведений.

Метою статті є вивчення та розробка заходів загальносоціального запобігання вчинення шахрайства у сфері іпотечного кредитування.

У кримінологічній науці приділено значну увагу такому важливому питанню, як попередження злочинності. Однак, не зважаючи на проведені дослідження з цього питання, існує низка проблем, пов'язаних передусім із відсутністю однозначності щодо термінологічного визначення такої діяльності.

Слід звернути увагу на думку О. М. Ігнатова, який зазначає, що термінологічна багатоманітність, яка склалась навколо діяльності з впливу на злочинність, ускладнює правильне розуміння цього явища, поглиблює понятійну плутанину, а у зв'язку з цим – і розробку ефективних запобіжних заходів. У зарубіжній та вітчизняній законодавчій практиці, науках кримінально-правового циклу використовуються такі терміни: «попередження злочинності», «профілактика злочинності», «соціальна профілактика», «боротьба зі злочинністю», «війна зі злочинністю», «протидія злочинності», «протистояння злочинності», «контроль злочинності», «регулювання злочинності», «управління злочинністю», «запобігання злочинності», «превенція злочинності», «припинення злочинів» тощо⁴.

Варто підкреслити, що відсутність єдності в понятійному розумінні змісту та співвідношення кримінологічного попередження спричиняє ряд дискусійних питань з цього приводу. Наведемо деякі міркування провідних вчених-кримінологів.

Так, наприклад, А. І. Долгова зазначає, що «потрібно проводити саме «боротьбу зі злочинністю». Під боротьбою зі злочинністю вона пропонує розуміти складну системну діяльність, що являє собою єдність трьох підсистем: загальної організації боротьби; попередження злочинності та правоохоронної діяльності⁵.